

DLA T É Z I S E K

B E D E

I S T V Á N

PTE - PMMK DLA MESTERISKOLA

DLA SZIGORLATI TÉZISEK

Forgatókönyv egy előadáshoz

szaggatott történet („fragmentumok”?)

VÁNDORÉVEK

(Les années des pèlerinages)
(The Scales of Architectures)

állítások és megállapítások

Magamról fogok mesélni (vagy ki tudja, lehet, hogy csak álmodozom), hiszen az én építészetem, az én gondolataim, az én vagyok.

Tizennégy évesen Miskolcra Budapestre kerültem a Képző-, és Iparművészeti Gimnáziumba. Véget ért a gyerekkor, annak minden szépségével együtt.

Egy új, ismeretlen, más világba léptem. Ömlöttek rám, ránk az új élmények. Lassan - lassan elkezdtünk másképp látni, gondolkodni. Valamiféle művészpálánta felénk lettünk, tele öntudattal és érzelmi, szellemi igényekkel és szellemi túltápláltsággal. Szívtuk a képzőművészetet, az építészet csodáit magunkba, mert mind ez természetesen nekünk egy egység volt. Van Goghok akartunk lenni, vagy Gauguinek, esetleg Modigliánik, de mindenképpen belehalni a művészetbe, a szent „igazságba”.

Rajzoltunk, festettünk és úgy gondoltuk, hogy mindent értünk, és ez azt hiszem, egy kicsit igaz is volt. Néhányan tanultuk mellette a bútorkészítés tudományát, szívtuk magunkba a fa illatát. Bútort terveztünk, és majdnem testvérek voltunk. Rohantak valahová velünk a lovak és mi még nem tudtuk, hogy egyszer majd lovat kell váltani.

Nehéz volt a váltás. Idegenkedtem a Műegyetemtől. Azután mikor megláttam a „konyhaasztalos” tantermeket, az ismeretlen arcokat, akkor menekültem volna vissza az én jó kis, barátságos, régi iskolámba.

Egy jó iskola nem lehet nagy.

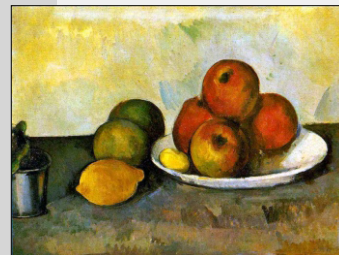
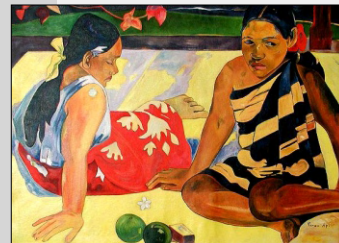
Azután megszoktam, kicsit meg is szerettem. De mindig bennem maradt valami kis idegenkedés, a meghittre való

Szaggatott gondolatok („fragmentumok”?)

Az építészet része valaminek, ami maga is része valaminek, ami maga is része valaminek. Ezért önmagában nem értelmezhető.

Vannak dolgok, amiket inkább érez az ember, mintsem ért. (Így van ez sokszor a jó példával is.)

Szaggatott gondolatok („fragmentumok”?)

vágyakozás. Azután elszálltak az évek és szép emlékekkel lediplomáztam.

És kezdődött az „építészé válás folyamata”. Így mondták akkoriban. (Érdekes, ma erről nem nagyon beszélünk.) Számomra több év lebegés jött, amikor is lételemnek értelemet máshol kellett találnom. Abban az akkor induló, korombéliekből álló, avangardnak mondott, de inkább csak lázadó, újat kereső (extra muros mondanánk ma csinosan) szentendre, képzőművészetet művelő közösségben, melynek tagjai ma már a művészeti élet koszorús tagjai. Boldog, keserves évek voltak ezek. Olyan időszak, mikor komolyan foglalkoztam a szakma feladásával. Ekkor találkoztam Plesz Antallal, akinek személyisége elesettségekben nagy hatással volt rám. Az ő általa képviselt emberségről nem az én feladatom beszélni. Ő tudott élelem egy olyan izgalmas, csillogó új világot varázsolni, ami erőt adott a továbblépéshez. Szellemi kaland, belső utazás, tobzódás volt vele minden egyes találkozás.

A tanítvány választja a mestert, nem a mester a tanítványt. (P.A. mester)

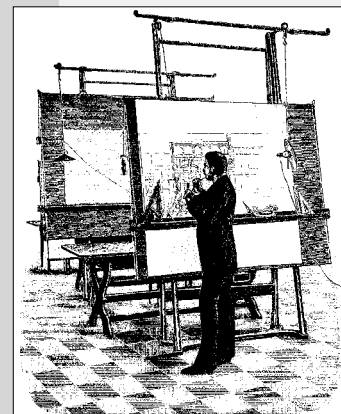
A továbblépés váratlan lehetőségét Miskolc adta. Ott dolgozott már két éve egy együtt végzett kis csapat (Golda János, Noll Tamás, Novák Ágnes, Szőke László és mások). Ott voltak, mint idősebb mentorok Bodonyi Csaba és Ferencz István. És ott volt egészen a háttérben Plesz Antal. Ennek a társaságnak sikerült a várost egy kalandba belevinnie. Kijárták, hogy épüljön a városban letelepedő és ott lakó fiatal építészeknek egy ház, ahol együtt élhetnek, együtt dolgozhatnak. Ebből lett a „Kollektív ház”, a „Teampannon kollektív lakóegyesület”.

Miskolcon az ÉSZAKTERV-ben, de elsősorban a kollektív ház körül olyan szellemi, szakmai és emberi világ jött létre, mely sok mindenért kárpótolt. Itt szinte napi 24 órán keresztül minden csak a szakmáról szólt, de mellette a szellem minden más területéről is. Együtt éltünk, dolgoztunk, ünnepeltünk. A házban volt egy iroda berendezve, ahol mindenkinek volt asztala. Ott folytattuk este a munkát, amit délután az ÉSZAKTERV-ben abbahagytunk. Bizalmat kaptunk, feladatokat kaptunk. Ebből a világból alakult ki azután lassan-lassan a Miskolci Műhelynek nevezett valami.

Bizalom nélkül a szakmai kapcsolatok sem működnek.

Komoly munkáim voltak, irodaház, ipari épületek. Ezekből csak

Egy olyan szakmailag is se meleg, se hideg világban váltam, váltunk felnőtté, amiből mindenfajta kitérés lehetőség izgalmasnak tűnt. Az egyik iránynak kétségtelenül valamiféle neo-szűrealista irányzat látszott. De a definíció nem is lényeges, mert nem fed le semmit.

A '70-es évek végén végigsöpört a világon valami új, nagyon izgalmas dolog. Post-modernnek keresztelték el. Valójában megkérdőjelezte a modernizmus legtöbb eredményét. Visszahozta az építészetbe a szint és a formát. De talán legnagyobb eredménye a modernista városrendezés megkérdőjelezése volt. Mintha kinyitották volna az ablakokat és a huzat kivitte volna az áporodott levegőt és a frissből mélyet szívttunk.

A legszebb az volt, hogy itt környezetéről volt szó elsősorban, minden másról csak utána.

Ez a gondolat a hetvenes évek elejétől megjelenő tanulmányokban már lassan érik. Ld. Paulhans Peters: A város

a BORSODTÁVHŐ telephelye épült meg. Legkedvesebb munkám ebből az időszakból mégis a Mesteriskola felvételi pályázatára készült Csontváry Múzeum volt, a Városligetbe. Ez e terv fejezi ki számomra leginkább azt a felszabadult, őszinte, színes, fiatalos világot, amiben mi akkor, ott éltünk.

A '80-as mesteriskola pályázat eredményét valakik megtorpedózták, aminek én is szenvedő alanya lettem, bár ma is úgy érzem, hogy ez volt az egyik legszebb munkám. Ha nem engedtek oda a mézes bödönhöz, gondoltam én, akkor magam keresek magamnak másik mézes bödönt. Nem volt ez könnyű elhatározás, de úgy éreztem, hogy indokolatlanul és nagyképpően megaláztak és ezen én nem tudtam túltenni magam.

Ma már elmondhatom, hogy a számomra akkor fontos mértékadó szakmai és baráti biztatások és támogatások vértetéjében fejest ugrottam az ismeretlenbe. Öt éves tanulmányútra mentem, gondoltam akkor komolyan, és ezt meg is írtam, különben mindannyiunk által kedvelt, igazgatóknak. El is indultam vándor utamra, ha nem is egy batyúval, de egy hátizsákkal.

Miből készült ez a kapu, bátyám? A jó Isten kegyelméből, öcsém.

Ha visszanézek, akkor persze a menni vágyásban a sértettségén kívül sok minden más is volt. Az akkor mindannyiunk által megélt bezártságérzet, a világ megismerésének és főleg megértésének vágya. Visszagondolva magam is megrettenek attól a tudatlan bátorságtól, amivel belevágtam ebbe az útba. Szerencsék sorozata kellett, ahhoz, hogy bele ne rokkanjak, fel ne kelljen adni és, hogy az eredeti célokból valami is megvalósuljon.

Franciaországba mentem. Hogy miért? Hát, azt hiszem a kultúrája miatt.

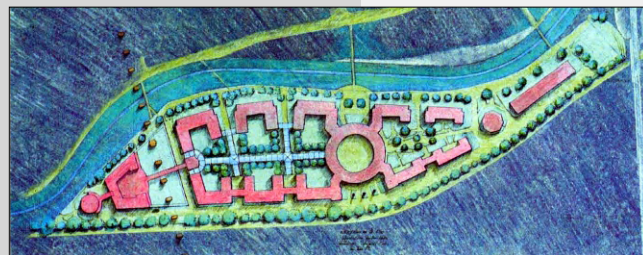
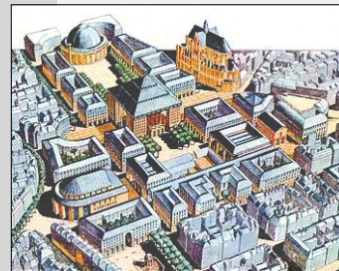
Franciaországban már egy fél év után építész irodában dolgoztam. Azután nagyon sok irodában megfordultam. Ez egy

Miskolci „szabadságunkban” a szélviharral jött felszabadító, új látásmód elixirként hatott, meg voltunk részegedve tőle.

A miskolci hatások közül így utólag az egészen új szemléletű urbanisztikai látásmódot emelném ki, amelyik megkérdőjelezte az akkori hivatalos, tudományoskodó, ugyanakkor a környezetet és a használót semmibe vevő szemléletet.

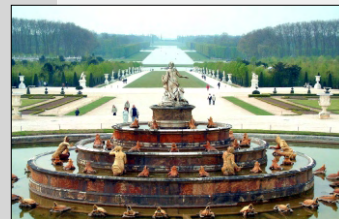
E mellett evidenssé vált, hogy építészeti és városépítészeti nem létezik egymás nélkül, csak a lépték más.

Építészeti és településrendezési egymást feltételezik.

Franciaország gazdag. Fizikai és szellemi gazdagság. Gazdagság a hagyományokban, emlékekben, szokásokban, embereken.

Tartás van. Nincs, vagy kevés az álszemérem, a tekintélyelvűség. Elvárások vannak mindenkitől, mindenki felé. Tiszta és néha kegyetlen világ.

választás volt. Úgy döntöttem, hogy szabadúszó építész leszek és irodáknak csak szerződés keretében dolgozom. Ilyen módon sokkal többet láttam és sokkal kevésbé voltam elkötelezve.

Az első években főleg pályázatokban működtem közre. A kinti ismert nevek közül, ebből az időszakból a legérdekesebb a Jean Nouvellel, Jacques Rougerievel és Dominique Averlanddal való kapcsolat volt. De mindenképpen a legizgalmasabbnak a Jean Nouvellel való munka nevezhető, aki ekkor még nem volt ismert és a munkatáiraival nagyon közvetlen volt a kapcsolata. Különös munkastílus volt ez. A kérdésfeltevés soha nem volt esztétikai. Amúgy a legfurcsább időkben jelent meg és elvileg minden gondolatra nyitott volt.

A későbbiekben két építéssel kerültem szorosabb és hosszabb kapcsolatba.

Az egyik Patrice Mottini volt, az Ecole Camondo tanára. Az együtt dolgozás hosszú beszélgetéseken keresztül indult. Igyekeztünk feltárni a téma köré csoportosítható kérdéshalmazt. Hasonlatok, allegóriák, megfeleltetések, párhuzamok, közéleti gondolatok élvezete volt ez. Próbáltuk megismerni, ízlelgetni a témát.

Mikor már úgy éreztük, hogy ismerjük, akkor lassan, lassan próbáltuk szorosabbra húzni a hurkot, hogy a feladatról szinte saját magától hulljanak le a leplek és ott álljon végül a meztelen, tiszta megoldás. Szellemi akrobatika volt ez, de nem volt öncélú. A beszélgetések során a terv alakult, kereste a saját személyiségét, megjelenését. Ez a fajta munka végtelenül örömteljes volt és kellő szellemi municiót adott az ezt követő műszaki feldolgozás monotonabb munkájához.

A konceptuális építészet egy csodálatos szellemi kaland, de könnyen önmegtermékenyítővé válhat.

Visszatekintve úgy érzem, hogy a közösen készített terveink fokozatosan egyszerűsödtek, egyre puritánabb jeleket öltöttek. A tervekre egyszerre nyomja rá a bélyegét egy kontextuális és egy konceptuális megközelítés.

Ezt az időszakot sok-sok pályázat jellemzi elsősorban, végül a közös munkák sorozata egy Párizsba tervezett és megépült iskolával zárult.

A tervek nem mindig a papíron születnek.

Ez a világ sokrétű. Sok évszázados folyamatosság, évszázadok alatt kialakult szokásrendek, szokásjogok, melyeknek eredetét sokszor a középkorban kereshetjük (francia parlament), de legalább is a XVII., vagy a XVIII. században.

Ez a rendszer tovább színesedett az első és a második császárság alatt.

Nyilvánvalóan az egymást követő világok gondolatai és képviselői egymással keveredve valami „eszenciát” hoztak létre. Ez adja a gazdagságot.

Ugyanakkor soha nem volt olyan háború, mely hosszú időre tartóvást hagyott volna maga mögött, netán idegen kultúrát hozott volna.

Mind ez ma egy olyan szövevényes és gazdag világot eredményez, aminek végtelenül nagyok a tartalékai.

Külön kérdés lehetne, hogy hogyan bicsaklott meg ez a világ a hetvenes évek végén, melynek máig és még jó darabig egész Európa látja majd a kárát.

Mind ebből fakadóan a szakmai világ is sokrétű. A sokszínű, sokrétű világ nem egyszerre, egy helyen és ugyanazzal a szereplőkkel akar mindent megoldani.

A személyekhez kötődő francia építészet indulása nagyjából XIII. és XIV. Lajos idejéhez köthető. Indulásától fogva szorosban kapcsolódik építészet tájrendezés (kertészet) képzőművészet iparművészet. Minden szerep tudatos, eredménycentrikus.

Az építész jogokat kap, melyeket többé-kevésbé máig meg tudja őrizni.

Domonique Montassut-val való együttműködés jellege sokkal inkább a hagyományos tervezőirodai keretek között folyt. Itt a nálunk is ismert és gyakorolt módon csapatmunka folyt. A terv jellegét elsősorban a főnök határozta meg, de a terv fejlődése során természetesen kérdésessé lehetett tenni bármit. És ment a szerkesztés, újra szerkesztés, ahogy azt mindannyian ismerjük. Amiért tetszett ez az elsősorban tömegekre koncentrált, de nem egysíkú világ, az valószínűleg a tervek mögött lévő visszafogott, exhibicionizmustól mentes gondolkodás volt. Ez a kapcsolat az évek során elmélyült és a mai napig is tart.

A szabadúszó lét lehetőséget adott önálló pályázatokra és kisebb munkákra. Ezek közül, mint legsikeresebbet, a Normandiába, Beaumont-Hague faluba készült, első díjas öregek otthona pályázatot emelném ki. A terv első megközelítésben itt is a környezetből, a kontextusból építkezik. A tenger felé magasodó hatalmas sziklán eltörpül az egységes hangulatú kis falu. A szélsőséges klimatikus viszonyok között össze kell bújni. A környezettel történő azonosulás itt elsősorban a telepítés, a tömeg kérdése volt. A cél pedig a kialakult, karakteres települési szövet folytatása, valamint a csatlakozó peremek újraszövése, megerősítése. A másik cél a végtelennel a magasból szembenéző látvány, lépték ellenpontozása, mérhető, emberi léptékkel. Ennek a szándéknak volt megtestesítője az épület belső udvara, a közepén álló nagy, lombos fával. Belső oldalról a lakóegységek felépítése volt a kérdés. Az evidenciákon túl, a helyi szeles, nedves klímából adódóan egy külvilág felőli tamponzóna, egy télikertszerű üvegezett veranda különböző változatainak felvázolása körvonalazódott. A belső világ felé is javasoltunk egy tamponzónát, mely a folyosó mozgó világa és a lakások intimitása között féltűn van. Ez a találkozás, beszélgetés, üldögélés helye.

Másik, számomra fontos és kedves munkám ebből az időből a genovai Dante tér rendezésére kiírt pályázat volt. A javaslat az óváros határára álló rendkívül forgalmas útkereszteződést is képező teret, mint egy lagúnát képzeltem el kezelni. A mélyben, különböző magasságokban, különböző történések vannak. Mind ezt a sétáló, a várost járó ember felülől nézi, az átlátszó üvegfelületen járva. A terv vissza akarta adni a felszínt és annak nyugalmas világát a gyalog járóknak, oly módon, hogy a mai kor technikai eszközei kerüljenek le a mélybe, a „víz alá”.

A tervnek kell legyen stílusa, nem az építésnek.

A „francia kert” nyomán településrendezésnek, tájrendezésnek a hagyományai messzire visszanyúlnak. A példákat számolatlanul lehetne sorolni.

A hagyományok nagyon jelen vannak.

Louis Le Vau
Jules Hardouin-Mansart
Claude Nicolas Ledoux
Henry Sauvage
Tony Garnier
Mallet-Stevens
A félistenként tisztelt Le Corbusier hatása máig nyomasztó és szembeszökő.

1968 a francia világban választóvonal. A hatásai csak most kezdenek igazán felszejni. Természetesen voltak azonnali hatások is, melyeknek akkor csak a pozitív oldala tűnt fel.

Építészetben megtört egy szakmai elit, a „Prix de Rome”-osok egyeduralma, betört a „kinti” világ. A „soixante-huitard”-ok, azaz a '68-as diáklázadások nyomán szóhoz jutott fiatal generáció.

Mind az, ami a kultúrában felgyűlt az ötvenes évektől, a hetvenes évek végéig, az ezen a generáción keresztül hatott.

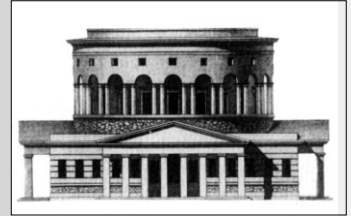
Mi általában a nagy, presztízs épületeket ismerjük, mint Beaubourg, a La Vilette, a Nemzeti Könyvtár.

Mégis sokkal jelentősebbek azok a városrész léptékű beavatkozások, melyek radikálisan nyúlnak bele a kialakult városi szövetbe. A beavatkozások városszerkezeti léptékűek. Újraértelmezett közlekedési hálózatok, újraértelmezett területfelhasználások. Mind ez lebontva építészeti, sőt formatervezői, grafikai léptékig és megvalósítva.

Mind ebből nem egy, nem kettő.

Ezek a hatalmas programok újra élesztik még az olyan nagy városokat is, mint Párizs. Koszorúér műtéték ezek, majd hogy nem altatás nélkül.

Mind ezt a szakmai munkát természetesen olyan elméleti

Ez az időszak egybeesett a '68-as diáklázadások nyomán szöhoz jutott fiatal építészgeneráció előre törésével. Ehhez a generációhoz tartozott például Christian de Portzamparc, Jean Nouvel, Francis Soler, François Segneur és még sokan mások, valamint Patrice Mottini és Dominique Montassut is.

Ez a generáció új hangot, felszabadult, színes világot hozott. Az építészet kiszabadult a mandarinok dogmáiból mondták ők és gatlás nélkül kereste saját hangját. Természetesen ez nem egyik napról a másikra ment. Jól mutatta ezt a még „a pálya széléről” szervezett alternatív pályázat a „Les Halles” területének rendezésére. A későbbi nagy nevek majdnem mindegyike ott van már, de a hang még bizonytalan.

Ennek a generációnak a meghatározóvá válása egybeesett azzal a tíz évvel, amit Franciaországban töltöttem, és a már említett Patrice Mottinin és Dominique Montassut-n keresztül közvetlen kapcsolatba is kerülhettem ezzel a szakmai vonalattal.

A földobott kő sorsa elől én sem tudtam kitérni. Bár a fele szívemet hagytam ott, de a vonzó kényszer erősebb volt, mégis haza kellett jönnöm. A franciaországi „tanulmányút” visszavonhatatlanul életem szerves része, egy darabja lett. Tágabbra nyílt a világ, érthetővé vált sok minden, amiről előtte csak fantáziáltam. Francia lettem egy kicsit hivatalosan és nem hivatalosan is. Mai is ott keresem azokat a viszonyítási pontokat, melyeket itthon nem tudok megtalálni, vagy nem értek. Mind a francia világgal, mind a szakmával megvannak ma is az állandó kapcsolataim és ez számomra nagyon fontos.

A visszaszokás, visszailleszkedés kegyetlen volt. És nem is fejeződött be soha.

Hazatérvén, a lehetőséget régi miskolci kollektív házas barátaim adták. Befogadtak egy alakuló próbálkozásba. Így alapítottuk meg Miskolcon a HADAS Építész Irodát.

Mi is az a hadas településforma? Nagy családok úgynevezett „hadakat” képeztek és ezek a hadak egy laza halmazos településforma szerint egy-egy csoportban laktak. Az állattartás a mezőgazdasági munka, a kert, a föld a településközponttól távolabb, egy külső gyűrűn, az úgynevezett nyári szálásokon volt. Ilyen beépítés maradt meg Mezőkövesden, melynek megmentéséért „hadasi” kollégáim a '80-as években igen sokat tettek.

munkásságok támasztják alá, melyek szerves, élő kapcsolatban a nagyvilág hasonló kérdésekkel foglalkozó szellemi műhelyeivel.

Az utóbbi években ebből a közegeből indult útjára az az „Új Athéni Karta” elhatározásaival összecsengő elmélet és gyakorlat, mely keresi a városi gépkocsihasznaát visszaszorításának lehetőségeit.

Ez a munka gyakorlati fázisába érkezett. A mai fejlesztésekben már alapvető szempont, hogy a városi forgalomban előnyben részesítés mindenütt a gyalogosokat a gépkocsikkal szemben. Természetesen ennek nagy ára van. Például olyan műtárgyak, melyek a gépkocsit szorítják ki a felszínről a gyalogosok javára. A szemlélet azonban a lényeges, mely nem könnyíti az autósok életét, hanem nehezíti azt.

Az általunk valamikor csodált és valóban hatalmas tudást képviselő - úgynevezett „villes nouvelles”-eket, azaz „alvó városokat” megálmódó szakmai tudás finomodik és egyre összetettebb és ugyanakkor nagyvonalú terveket hoz létre.

Ez a közege olyan gazdag és annyira sokszínű, hogy a sok példából nagyon nehéz kiemelni egyet-egyét.

Az egyik ilyen hatalmas vállalkozás a Párizsból Saint-Denis-be vezető autópálya lefedése volt. Túl a vállalkozás gigászi léptékén, a város, a tervezők felhasználták a lehetőséget, hogy a az út vonzaskörzetében lévő hatalmas területet újraértelmezzék, a beépítési lehetőségeknek, a kapcsolatoknak elérhető jelleggel adjanak és főleg óriási zöld területet hozzanak létre.

A másik hatalmas beavatkozás az úgynevezett „bal part”, azaz az Austerlitz-i pályaudvar és a Szajna közötti terület újraértelmezése. Ennek a városrendezési beavatkozásnak a „húzó” beruházása a Nemzeti Könyvtár új épülete volt. Valójában 130 hektáros területet érintett a rendezés. A program összetett, szinte minden megtalálható benne. Ma, mintegy 20 év után a hatalmas vállalkozás a vége felé közelít.

Egy éve zárult a „Les Halles” környékének újrendezésére kiírt pályázat és lakossági nyomásra az óta is le van állítva az

A '90-es évek elejének rendkívül zavaros világában elsősorban az értékmentésekre próbáltunk odafigyelni. Ez az egyik oldalon egy településrendezési, főépítési tevékenységben nyilvánult meg, másik oldalon az építészeti feladatoknál is valahogy az értékmentő, letisztító feladatokkal találtuk szemben magunkat.

A zavaros az nem érthető az építészetben sem.

Ennek, a sokszor végigbeszélte, de programként meg nem fogalmazott hozzáállásnak egyik vetülete volt, hogy mindegyikünk próbált részmunkaidős főépítési feladatot is ellátni. Így lettem én nyolc évre Nyírbátor főépítése.

Ezt az időszakot sok érdekes településrendezési feladat is kíséri. Most itt a Nyírbátor ART-t és Encs központjára készített RRT-t említeném. A közös elem a megtartva megőrizni elve volt. Úgy éreztük akkor, hogy a világ annyira zavaros, hogy nem a világrengető új gondolatoknak van az ideje a világtól egyébként elzárt, szegény, kis településeken, hanem a meglévő értékek őrzése, helyzetbe hozása az elsőrendű feladat. Úgy tűnik, hogy ez a szemlélet sok helyütt, például a közeli Ormánságban, ma is igaz, igaz lehet.

Az építészeti feladatok közül a halmaji templomot emelném ki. A református egyház megvett egy meglévő, teljesen ép szerkezetű magtárat. Az épület belső fa szerkezete 40/40 centiméteres keresztmetszetű, nyolc méter hosszú bárdolt tölgyfa gerendákból és arra terített kétcolos tölgyfapallókból készült. Ebből a magtárból kellett templomot, parókiát építeni és mellé természetesen egy harangtornyot. Az alap gondolat az volt, hogy a meglévő ácsszerkezetet meg kell tartani, amennyire csak lehet és be kell mutatni. A térhatásban kicsit a nemeskéri evangélikus templom térhatását próbálta újraértelmezni. Az épület érinthetetlen főtömegét másodlagos, eléhelyezett elemekkel próbáltam újrakomponálni, az egész együttesnek új értelmet adni. Ez lényegében egy függőleges és egy vízszintes gesztusban nyilvánult meg. A függőleges elem egy faszervezetű, hagyományos harangtornyot jelentett mindenféle formai átértelmezés nélkül, a vízszintes pedig a parókia bejáratát és tornácát.

Amire igen büszke voltam, hogy bár - a torony fa szerkezetének terve statikus nélkül készült el és utána terve szerint épült meg, az ácsok azon változtatni valót nem találtak.

Egy fatengelyes világban, csak fatengelyes válaszokat szabad adni.

előkészítés gépezete, valószínűleg előbb-utóbb a nagy csindarattával és hatalmas befektetéssel megszervezett pályázat elavulttá válik.

Minden esetben valami megint elindult, ha dőcögve is, és húsz-harminc év múlva biztos be is fogják fejezni.

Számomra a leglényegesebb azonban az, hogy a településrendezés és az építészet egymást feltételezik és a két szemlélet képes egy közös végeredményt produkálni.

Ma a francia építészet felvállalja a területrendezéstől a formatervezésig létező összes léptéket. Kicsit azt is lehetne mondani, hogy jó értelemben mindent felvállal, nem engedi át másoknak a terepet, inkább maga foglalja közre akár a mérnöki műtárgyakkal is

Mi a tanulság mind ebből?

A francia építészeti világ nagyon sokrétű. Van benne jó is, rossz is. De nagyon sokrétű. És az a világ is nagyon sokrétű, amelyik az építészeket foglalkoztatja.

A sokszor, sok szinten elvégzett munka összegeződik és eredményes lesz.

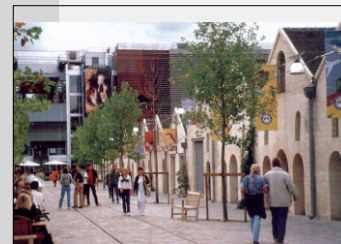
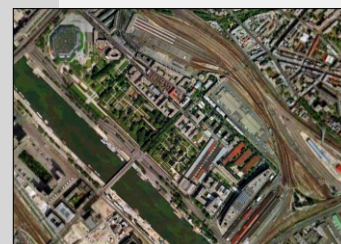
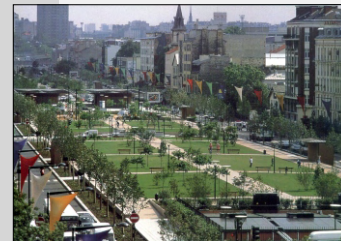
Szemléletében sokkal kevésbé van elkötelezve divatoknak, ideológiáknak, ugyanakkor sokkal több időt és energiát fektet be egy terv koncepciójának a kialakításába.

Az egyszerre jelenlévő beilleszkedés és kontraszt, elegancia, könnyedség nincs magától.

A tervezésbe investálható szellemi energia ha ezt egy egészséges környező világ veszi körül létrehozza a saját világát.

Az egészséges szemlélet nem tárgyközpontú, hanem hálozatközpontú.

A hatékony eredményhez minden szinten megfelelően összeállított csapat kell.

Templomot építeni különleges dolog. Az eszmei építés itt találkozik a fizikaival. A térnek különleges jelentősége van. Az anyagoknak is. Minden túltelítődik szellemi, spirituális energiával. Nagy-nagy élmény ez.

Még egy munkát emelnék ki ebből az időszakból. Ez a margitszigeti domonkos kolostoregyüttes felújításához készített tervpályázatunk. Itt gondolkodásmódban, jelrendszerben, kifejezőmódban együtt volt mind az, ami ennek a korszaknak közös értékét képezte. A terv, túl azon, hogy itt is a megtartva megőrizésre teszi a hangsúlyt, építészeti lépés a „karták” nagyon fontos, de mégis csak dogmatikus világán és rekonstrukciót sugall, egy világ újrateremtését. Magatartás ez, sok egymásra rakódott ismeretlen réteg felfejtése, megértése, kiegészítése. Nem vállal fel stílust, manírt, esztétikumot, csak helyreállítja a régi.

Akarva-akaratlanul közös, szép miskolci hatványdalunk volt ez a munka.

Az egyszerű és érthető az általában szép

A vándorlás azonban még nem ért véget. A naiv, az üzletelésben gyakorlatiatlan felebarátok quartette-je felőrödött a mindennapok kis kihívásaiban. A vándorlás megint egyedül folyt tovább.

A miskolci, Kossuth utcai református gyermek és ifjúsági központ pályázata fél lábbal már Pécssett talált, a terv jórészt egy Mecsek oldali kis kertben készült. Ezt az újabb csalafintaságot Miskolcon még kevesen tudták.

A pályázati terv egy elvarázsolt kastélyt próbált teremteni. A meglévő XIX. század eleji kereskedőház kibővült kisé és a kert is belakódott. Azt szerettem volna, ha mindenhol mindenhová több úton el lehet jutni. Nyilvánvaló igény volt az emelkedettség, de az is, hogy minden összeérjen mindennel, meg nem is.

Nehéz volt a munkát fokozatosan kiengednem a kezemből, de Pécsről nem lehetett egy ilyen kis ékszeres dobozt megvalósítani. Itt a jelenlét több szinten is fontos volt. Végül szolgál, hogy Rudolf Mihály barátom úgy folytatta és fejezte be a munkát, hogy arra jó érzéssel tudok csak gondolni. Így végül egy közös munka kerekedett ki a dologból, ami amúgy nem igen baj.

A XXI. század már Pécssett ért. Párt és kollégát találtam egy

A célt feladatmeghatározó jellegekkel és nem szubjektív jellegekkel kell közelíteni.

A nagy tanulság számomra mégis csak az, hogy csak olyan közeg tud létrehozni valamit, ahol a partnerek számíthatnak egymásra, de nem szükséges számítaniuk egymás kegyelmére.

Az 1998-as „Új Athéni Karta” gyakorlatilag felvállalta mindazt az urbanisztikai szemléletet, melyet valaha a post-modernnek nevezett megújulási mozgalom fogalmazott meg a hetvenes évek végén.

Jó lenne néha elmondani tudni ezeket a gondolatokat. Biztos van bennük tanulságos.

Nem kell akarni mindig, mindenkinek, mindent elmondani.

személyben. A legfontosabb itt az lett, hogy a hátamat már nem kellett féltetni. Van, aki megvédi. Ez nagyon jó érzés.

Az ajtónak háttal ülni nem szabad.

De megint újra kellett kezdeni sok mindent és ez nem mindig könnyű. De vannak barátságos, megértést sugárzó tekintetek körülöttem. Segítenek, nem bántóan, módjával.

Pécs más. Pécs nekem már a megállást, a vándorlás végét jelenti. Itt most már nem csak kapni, hanem inkább adni is szeretnék.

Itt volt egy kedves kis bemutatkozó munkám, az úgynevezett „Nick udvar”-ra kiírt pályázat. Az ismeretlen nyugalomával csináltam és a végébe bevontam Miskolcra származott, Pécssett nevelkedett, Rudolf Mihály barátomat. Hagy legyen valami helyi legitimitásféle is.

Ez a kis munka nehezen mesélhető el. Az egész valamiféle cizellálás, leporolás, egy sugallat. Mi is volt ez? Három műemlék épület együttese egy belső passzázzsal. Úgy gondoltam, hogy ki kell ezt az egészet szépen pucolni és utána valamiféle emelkedett visszafogottsággal és mértéktartással szabad valamicskét visszaépíteni. Közben legyen minden szinten körbejárható belülről az egész. Grafikusan az egész nehezen ábrázolható, mégis grafikusán kellett ábrázolni egy hozzáállást, viselkedést. Valami olyasmit például, hogy tiszta ruhát veszek fel és komolyan nézek magam elé, kissé felfelé.

A puritán építészet a legszebb építészet.

Az utóbbi pár év, mikor már kicsit elengedhettem magamat, a szellemi csinytevések időszaka is volt. Ilyen volt a szentendrei szobrász háza, aki magaslest épített a műterme tetejére és ezzel kellett valamit kezdeni. De ilyen volt a pécsi Kossuth térre kiírt pályázat is.

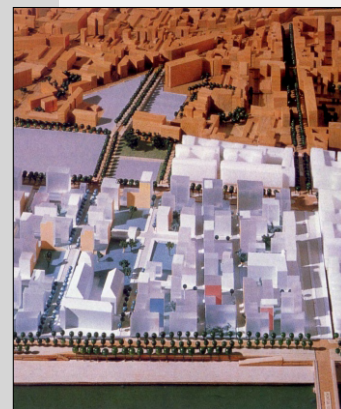
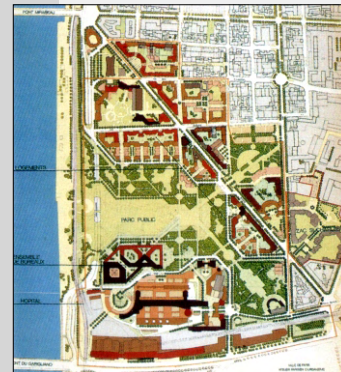
Ebbe a sorba tartozik számomra az utóbbi évek minden kisebb-nagyobb munkája, azzal a jó érzéssel, hogy mindegyiket fel tudom vállalni és nem kell, nincs kedvem magyarázkodni miattuk. „Fragmentumok” ezek a kis karneválon belül, de mindegyik kedves valami módon, legyen az családi ház, színház pályázat, konferencia központ helykijelölés, bármi. Mind.

Mégis, ha ezek közül ki kellene emelnem valamit, akkor azt

Ma azt gondolom, hogy mi rendelkezünk valamivel, ami ugyan úgy, mint valamikor a népzene, forrás lehetne.

Természetesen nem közvetlenül, hanem mint ahogy ez a XX. század magyar zenéjében meg tudott valósulni.

Ennek elsősorban nem formázásnak kellene lennie, hanem szemléletnek.

mondanám, hogy a színház pályázatokat csináltam a legnagyobb szeretettel és a pécsi Kossuth térre kiírt pályázatot a legnagyobb belső felszabadultsággal.

Mit is mondhatnék a mese végére?

**Számomra az építészet boldogság és szomorúság.
Mint ilyen, valóban megfagyott zene.**

ugyanakkor

**Ma is és mindig is az építészet csak egy része az életnek.
Az egészben még sok más is van.**

avagy

**Még egy gondolat P. A. mestertől: Az építészet nem cél,
csak eszköz.**

Mi az, ami mindenütt ugyanaz? Talán azok a dolgok, melyek szervesülni tudnak környezetükkel és használhatóak.

Mik lehetnek a közös nevezők? Tudás - Becsület - Jóakarat - Emberség.

